

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ו'יע 8430-08-12 פרנקו נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו'יע 56968-10-12 מלכה זן נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו'יע 7825-12-12 חיה ויקטוריה הנדלר נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו'יע 44089-05-12 שבתאי זהבי נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר

וועדת עררים ת-א לפי חוק נכי רדיפות הנאצים
 בפני: כב' השופטת בדימוס רחל גרינברג – יו"ר
 פרופ' יוסף זהבי - חבר
 ד"ר נעמי אפטר - חברה
 עו"ד אראלה עפרון - חברה
 עו"ד יהודית ארבל - חברה

עוררים רבקה פרנקו ואחי

נגד

משיבים הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר

פסק דין

- 1
- 2 1. בפנינו ארבעה עררים של יהודים יוצאי האי רודוס, אי יווני בים האגאי, אשר היה
- 3 בשליטת האיטלקים מ- 1912 ועד 1943 עת נכבש ע"י הגרמנים לאחר כניעת איטליה
- 4 לבעלות הברית. העוררים עזבו את האי לפני כיבושו ע"י הגרמנים בנסיבות כדלקמן:
- 5 האחיות מלכה זן וחיה ויקטוריה הנדלר העוררות בו"ע 56968-10-12 ו- 7825-12-12
- 6 (להלן מלכה וחיה), גורשו לגרסתן מרודוס בשנת 1939 בשל היות אבי המשפחה יהודי
- 7 בעל נתינות זרה- טורקית. המשפחה מצאה מקלט בטנג'יר (עיר בצפון מרוקו). העורר
- 8 בו"ע 44089-05-12 שבתאי זהבי (להלן זהבי) טוען גם הוא כי משפחתו עזבה את רודוס
- 9 ב- 1939. בתביעתו למשיבה סיפר כי גורשו מהאי ואילו בערר כתב כי ברחו מפני
- 10 הגרמנים. לצורך הדיון נניח כי המשפחה גורשה אך נתייחס גם לאפשרות השנייה.
- 11 העוררת בו"ע 8430-08-12 רבקה פרנקו (להלן פרנקו), טוענת לחיי סתר באי בין השנים
- 12 1941- 2 במנזר או בפנימייה נוצרית ובהמשך לבריחה מרודוס מפחד הגרמנים. היא
- 13 עלתה לא"י במסגרת עליית הנוער ב- 1942, יתר העוררים הגיעו לארץ בשנת 1944.
- 14
- 15 2. העוררים הגישו תביעות למשיבה להכיר בהם כנכים הזכאים לתגמולים לפי חוק נכי
- 16 רדיפות הנאצים תשי"ז- 1957 (להלן חוק הרדיפות) ונדחו מהטעמים הבאים:
- 17 האחיות מלכה וחיה נדחו בטענה כי רודוס נכבשה ע"י הגרמנים רק בספטמבר 1943,
- 18 ארבע שנים לאחר גירוש משפחתן בשנת 1939 ועל כן עניינן אינו "עונה על הגדרת
- 19 נרדף אשר בחוק הפיצויים הגרמני." (מכתב המשיבה 1.9.12).
- 20 תביעתו של זהבי נדחתה מבלי שנדונה לגופה וזאת משום שחי מחוץ לישראל במשך
- 21 16 שנה מ- 1961 ועד 1977 ועל כן החליטה המשיבה כי לא מתקיימים לגבינו תנאי הסף
- 22 של סעיף 3 לחוק הרדיפות.
- 23 במהלך הדיון בערר, בהסכמת המשיבה, הערר נדון לגופו יחד עם העררים הנוספים.

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ו'ע 8430-08-12 פרנקו נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו'ע 56968-10-12 מלכה זן נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו'ע 7825-12-12 חיה ויקטוריה הנדלר נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו'ע 44089-05-12 שבתאי זהבי נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר

- 1 תביעתה של פרנקו נדחתה בנימוק כי רודוס נכבשה ע"י הגרמנים כשנה לאחר עלייתה
 2 לא"י בשנת 1942.
3. כידוע על פי סעיף 1 לחוק הרדיפות "נכה" מוגדר: "אדם שלקה במחלה...ואשר אילולא
 4 הנאמר בהסכם בין מדינת ישראל לבין הרפובליקה הפדראלית של גרמניה...היה זכאי
 5 בגלל נכותו לתגמול, קיצבה או פיצוי אחר מאת הרפובליקה הפדראלית של גרמניה".
 6 ההכרה בעוררים כנכים לפי חוק הרדיפות, טעונה, אפוא, בחינת זכאותם לפי חוק
 7 הפיצויים הגרמני. עילות הנרדפות להן טוענים העוררים: המגורשים מרודוס - "שלילת
 8 חירות" והעוררת פרנקו - "חיי סתר" ו"הלכת הפחד".
 9
10. השאלות השנויות במחלוקת
- 11
- 12 המשיבה אינה חולקת על הנסיבות האישיות המסופרות ע"י העוררים. המחלוקת
 13 העובדתית היא סביב המסקנות אותן מבקשים באי כוח הצדדים להסיק, כל אחד
 14 לשיטתו, מן העובדות ההיסטוריות הידועות וזאת בשני נושאים: א. האם השלטון
 15 האיטלקי ברודוס, הוציא בשנת 1939 צווי גירוש ליהודים בעלי אזרחות זרה בהשפעת
 16 גרמניה הנאצית או מטעם עצמו; ב. האם בהסתמך על העובדות ההיסטוריות יש לקבל
 17 טענתה של פרנקו כי מסירתה למוסד נוצרי ובריחתה מרודוס בשנת 1942 היתה מפחד
 18 הצורך הגרמני.
 19
- 20 במישור המשפטי עולות השאלות הבאות:
- 21 א. הנפקות המשפטית שיש לייחס לפסק הדין הגרמני שהוגש ע"י העוררות מלכה
 22 וחיה לפיו האמצעים שנקטה איטליה נגד היהודים החל משנת 1938 ננקטו תחת
 23 השפעה גרמנית ואמצעים אלה הם בגדר נרדפות בהתאם לסעיף 2(1)43 לחוק
 24 הפיצויים הגרמני (נוסח הסעיף ראו להלן).
- 25 ב. האם יש לראות בגירוש "שלילת חירות" לפי סעיף 2(1)43 לחוק הפיצויים הגרמני -
 26 BEG או שלילת חירות לפי חלופה אחרת של סעיף 1(1)43 הנ"ל, ברוח פסיקת בית
 27 המשפט העליון בפרשת גרנות (דנ"א 11196/03 יוסף גרנות ואח' נ' הרשות
 28 המוסמכת).
- 29 ג. משקלה של חוות הדעת המשפטית מטעם המשיבה בהתייחס לפסה"ד הגרמני
 30 שניתנה ע"י עו"ד דן אסן מומחה לדין הגרמני.
 31 ד. עילת נרדפות מכוח "חיי סתר".
 32 ה. "הלכת הפחד" לפי הדין הגרמני ובראי הפסיקה הישראלית.
 33
34. הערות לעניין הגשת חוות דעת
- 35

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ו'יע 8430-08-12 פרנקו נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו'יע 56968-10-12 מלכה זן נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו'יע 7825-12-12 חיה ויקטוריה הגדל נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו'יע 44089-05-12 שבתאי זהבי נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר

1 במסגרת הדיון בערר של גב' פרנקו ביקשה המשיבה להגיש חוות דעת היסטורית ואף
 2 לדחות את הדיון לשם מינוי היסטוריון המתמחה בנושא יהודי רודוס כמומחה מטעמה.
 3 בסופו של דבר הודיעה לוועדה כי אין בדעתה להגיש חו"ד של היסטוריון ותסתפק
 4 בהגשת חו"ד משפטית וזאת "לנוכח התייעוד ההיסטורי... והממצאים העובדתיים
 5 הברורים שהעלתה בדיקתה של המשיבה בנושא..." (סעיף 8 לבקשה מיום 28.4.13).
 6 בטרם נמסרה ההודעה, הגישה המשיבה בכל העררים סיכומים שכותרתם "השלמת
 7 חומר היסטורי". מדובר בסיכומים זהים בכל העררים והם העתק של סיכומים שהוגשו
 8 בתיק אחר שנדון בפני הוועדה, ו'ע 56918-10-12 שער עמליה נ' הרשות המוסמכת.
 9 המשיבה מסתמכת בסיכומיה על חומר היסטורי (מחקרים וספרים – ראה רשימה
 10 ביבליוגרפית ארוכה המצורפת לסיכומים), מבלי שרוב רובו של החומר עצמו הוגש
 11 לוועדה ולבאי כוח העוררים. עו"ד עצמון, בא כוחה של פרנקו, ביקש כי המשיבה
 12 תמסור לידי ולוועדה העתק מחומר זה עליו הסתמכה בסיכומיה, אך בקשתו לא
 13 נענתה. המשיבה וויתרה, כפי שצינו, על הגשת חוות דעת היסטורית ועל כן החלטנו
 14 שלא להתייחס לכתב הטענות המכונה "השלמת חומר היסטורי". מטבע הדברים פסק
 15 הדין יעסוק בעובדות היסטוריות רלוונטיות לדיוננו וזאת על סמך הידע הכללי
 16 והמקורות שאזכרו ע"י באי כוח הצדדים שאין לגביהם מחלוקת.
 17

18 נקודה נוספת אותה נבקש להבהיר בפתח הדברים: עו"ד עצמון ביקש לחקור את נותן
 19 חוות הדעת המשפטית ובקשתו נדחתה מאחר ועל פי השתלשלות הדברים סברנו כי
 20 באי כוח הצדדים סיימו הבאת טיעוניהם והדיון בתיק הגיע לסיימו. בהמשך
 21 להחלטתנו, הגיש עו"ד עצמון התנגדות לעצם הגשת חוות הדעת ואנו דוחים גם בקשה
 22 זו. נבקש להבהיר כי חוות הדעת מתייחסת בעיקר לפסק הדין הגרמני שלא הוגש ע"י
 23 העוררת פרנקו ואינו נוגע ישירות לנסיבות הנטענות על ידה כמבססות זכאותה להכרה
 24 לפי חוק הרדיפות. נציין כי באת כוח העוררות מטעמן הוגש פסה"ד הגרמני, עו"ד
 25 טראב, לא ביקשה לחקור את נותן חוות הדעת המשפטית.
 26

6. הרקע ההיסטורי

27
 28
 29 האיטלקים שלטו ברודוס מ-1912 ועד ספטמבר 1943, מועד בו נכבש האי ע"י הגרמנים
 30 לאחר כניעת איטליה לבעלות הברית. מסוף 1938 חוקקה ממשלת איטליה הפשיסטית,
 31 בכל שטחי שלטונה, חוקי גזע שכוונו נגד היהודים. גם יהודי רודוס נפגעו מהגזרות
 32 ובמיוחד מכך שהאזרחות האיטלקית של מי שהגיעו לאי אחרי 1919 בוטלה וב-1939
 33 הוצאו נגדם צווי גירוש.
 34 באוקטובר 1936 כרתה איטליה חוזה ידידות עם גרמניה ובמאי 1939 נחתם "חוזה
 35 הפלדה", ברית צבאית בין שתי המדינות. בהתאם לחוזה הפלדה הכריזה איטליה ביוני
 36 1940 מלחמה על בריטניה וצרפת ותקפה את צרפת המובסת. האיטלקים המשיכו
 37 במסעי המלחמה שלהם: בספטמבר 1940 תקפו מלוב לעבר מצרים ובאוקטובר אותה

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ו"ע 8430-08-12 פרנקו נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 56968-10-12 מלכה ז' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 7825-12-12 חיה ויקטוריה הנדלר נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 44089-05-12 שבתאי זהבי נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר

- 1 שנה תקפו את יוון אך נבלמו בהגנה עיקשת של היוונים. גרמניה נחלצה לעזרתם ועד
 2 אפריל 1941 כבשה את יוון ואייה. ברודוס הוצב כוח צבאי גרמני, כרתים הסמוכה
 3 היתה תחת כיבוש גרמני.
 4 להשלמת תמונת מצבה של איטליה במלחמה, נזכיר כי ביוני 1941 תקפה גרמניה את
 5 בריה"מ וכוחות צבא איטלקים הופנו לחזית זו.
 6 ב- 1943 התהפך גלגל המלחמה ולאחר פלישת בעלות הברית לסיציליה ולאיטליה,
 7 מוסוליני הודח ואיטליה נכנעה. הגרמנים פנו נגד בעלי בריתם לשעבר ובספטמבר 1943
 8 כבשו את רודוס ושמנו קץ לשלטון האיטלקי באי.
 9
 10 7. שאלת זכאותם של יהודי רודוס לפי חוק הרדיפות נדונה בעבר ע"י וועדת העררים בת-
 11 א במספר מקרים: ע"ש 927/99 גבאי רחמים ואח' נ' הרשות המוסמכת, ע"ש 306/99
 12 ורון לאה ואח' נ' הרשות המוסמכת, ו"ע 602/08 פסי שרה ואח' נ' הרשות המוסמכת ו-
 13 ו"ע 56918-10-12 עמליה שער נ' הרשת המוסמכת. שלושת העררים הראשונים נדחו
 14 והרביעי נמחק בהסכמת העוררת. מהעובדות המפורטות בעררים עולה כי בשני
 15 מקרים משפחות העוררים גורשו מרודוס בשנת 1939, ובשני הנוספים נטען כי נמלטו
 16 על דעת עצמם מחשש מפני כיבוש האי ע"י הגרמנים.
 17 הועדה, בראשות חברנו השופט לנדמן ז"ל, קבעה כי צווי הגירוש נגד יהודים ברודוס
 18 הוצאו על ידי השלטון האיטלקי כשלטון ריבוני וכי "לא ניתן לומר כי פעולותיה של
 19 איטליה כריבון נעשו בהשראת הגרמנים ובוודאי לא בהשראה כמובנה בסעיף 43 לחוק
 20 הפיצויים הגרמני. לאיטליה היו אינטרסים עצמאיים משלה ואידיאולוגיה פאשיסטית
 21 עצמאית ומכח אינטרסים אלה פעלה ולא מכח השראת הגרמנים." (ציטוט מפס"ד
 22 גבאי).
 23 הועדה הוסיפה וקבעה כי הבריחה מרודוס אינה מהווה נרדפות גם לפי הלכת הפחד.
 24 בעניין פסו שרה שטענה להימלטות מרודוס מפחד הגרמנים קבעה הוועדה כי "יהודי
 25 רודוס עזבו את האי בשל השלטון האיטלקי הפשיסטי..." ולא מפחד הגרמנים.
 26
 27 8. פסק הדין הגרמני ותמצית טענות העוררים שגורשו מרודוס
 28
 29 פסק הדין (להלן פס"ד פרנקפורט) שהוגש ע"י העוררות שגורשו מרודוס רלוונטי גם
 30 לנסיבותיו של העורר זהבי. פסק הדין פורסם בכתב עת גרמני בשנת 1962. הנוסח
 31 המלא של פסה"ד לא הוגש אלא תמציתו בעריכת עורך כתב העת. כמו כן ציין המומחה
 32 לדין הגרמני בחוות דעתו שתפורט בהמשך, כי פסק הדין לא ניתן ע"י ביהמ"ש העליון
 33 בפרנקפורט כדברי העוררות אלא ע"י בימ"ש גבוה במדינת המחוז אחת מ- 24 ערכאות
 34 כאלה (ראה סעיפים 38 ו- 40 לחוה"ד).
 35 ואלה העובדות הנדונות בפסה"ד: התובע ומשפחתו הגיעו בשנת 1939 מפולין למילאנו
 36 באיטליה. בסוף שנת 1940 נעצר במילאנו ונכלא וזאת לאחר שמספר ימים קודם לכן
 37 פנה לקונסול הגרמני בבקשה להאריך תוקף דרכונו והדרכון נלקח ממנו. לאחר 21 ימים

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ו"ע 8430-08-12 פרנקו נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 56968-10-12 מלכה ז' נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 7825-12-12 חיה ויקטוריה הנדלר נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 44089-05-12 שבתאי זהבי נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר

1 בכלא הועבר למחנה פרמונטי די טרסיה (להלן פרמונטי) שהיה מוקף גדר תייל ונתון
 2 לשמירה איטלקית. לאחר זמן מה אשתו ובנו הצטרפו אליו למחנה וכעבור מספר
 3 חודשים הועברו למחוז לוקה, שוכנו אצל משפחה איטלקית וחוייבו להתייצב מדי יום
 4 במשטרה. לאחר שהגרמנים כבשו את האזור כלאו אותם וכעבור 3 שבועות שוחררו
 5 מהכלא ונשלחו לעבודות כפייה שם עבדו עד לשחרור ב-1945. בית המשפט הגרמני
 6 בערכאה הראשונה דחה את התביעה המתייחסת לתקופה שבין דצמבר 1940 לספטמבר
 7 1943 בטענה ששלילת החופש נגרמה ע"י איטליה הריבונית ועל כך הוגש הערעור. קשה
 8 להבין מהתרגום החלקי של תמצית פסה"ד כפי שהובאה בכתב העת (לעברית תורגם
 9 רק חלק מהמקור הגרמני), מדוע בית המשפט לערעורים קיבל את הערעור רק לגבי
 10 השהייה במחנה פרמונטי.
 11

12 פסה"ד קבע כי זכות התובע לפיצויים מעוגנת בסעיף 2(1)43: "ממשלת המדינה הזרה
 13 הונעה לשלילת החירות על יד הממשלה הגרמנית הנצינאל-סוציאליסטית..." וזאת
 14 לדברי ביהמ"ש, מאחר וחוקי הגזע האיטלקים הוצאו לאחר פגישת היטלר-מוסוליני ב-
 15 1937. פסה"ד קובע כי עד שהחלה ההשפעה הגרמנית על איטליה ביחסה ליהודים,
 16 היחס היה אוהד. ביהמ"ש העריך כי איטליה נאלצה לנקוט גישה אנטישמית כלפי
 17 היהודים עקב "הצעת" גרמניה בהיותה תלויה בגרמניה מבחינה פוליטית, כלכלית
 18 וצבאית החל משנת 1938.
 19

20 ב"כ העוררות טוענת כי פס"ד פרנקפורט תומך בטענתה כי חוקי הגזע נגד יהודים
 21 באיטליה החל משנת 1938 ובכלל זה צווי הגירוש נגד יהודים ברודוס, הוצאו עי
 22 איטליה בהשפעה גרמנית ועל כן יש להכיר בנרדפות העוררות על אף שהצווים ניתנו
 23 ע"י איטליה בהיותה מדינה ריבונית. כמו כן נטען כי פסה"ד מחייב את הערכאות
 24 בישראל.
 25

26 9. עיקרי חוות הדעת של עו"ד אסן-מומחה לדין הגרמני מטעם המשיבה

27
 28 "פס"ד פרנקפורט "הינו חריג ומוקדם, כאשר פסקי דין מאוחרים בערכאות מקבילות
 29 וגבוהות יותר, קובעים הלכות הפוכות הסותרות את פסק הדין" (סעיף 41 לחוה"ד).
 30 המומחה מאזכר בחוות דעתו פסקי דין מאוחרים יותר לפיהם אירועים של שלילת
 31 חירות באיטליה (כולל השטחים הכבושים על ידה) לא הוכרו כמזכים בפיצויים מן
 32 הטעם שהשלטון האיטלקי פעל מטעם עצמו ולא משום שהונע ע"י גרמניה.
 33 לדברי המומחה, הפסיקה הגרמנית קבעה כי ניתן לקבל פיצוי מגרמניה בגין שלילת
 34 חופש בשטחים שנשלטו ע"י איטליה רק לפי סעיף 1(1)43 לחוק הפיצויים הגרמני ולא
 35 על פי החלופה של ס"ק (2) (התרגום המובא הועתק מחוות הדעת):
 36

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ו"ע 8430-08-12 פרנקו נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 56968-10-12 מלכה ז' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 7825-12-12 חיה ויקטוריה הנדלר נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 44089-05-12 שבתאי זהבי נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר

- 1 (1)43 "הנרדף זכאי לפיצויים אם נשללה ממנו חירותו בין הימים 30.11.1933 לבין
 2 8.4.1945. האמור חל גם אם מדינה זרה שללה ממנו את חירותו תוך הפרה של
 3 עקרונות מדינת החוק ו-
 4 1. שלילת החירות התאפשרה בעקבות זאת שהנרדף איבד אזרחותו הגרמנית או
 5 את הגנת הרייך הגרמני או
 6 2. ממשלת המדינה הזרה הונעה לשלילת החירות על ידי הממשלה הגרמנית
 7 הנאציונלסוציאליסטית..."
 8
 9 ונעיר בהקשר לדברי המומחה, כי לפי עובדות פס"ד פרנקפורט, התובע פנה זמן קצר
 10 לפני מעצרו הראשון לקונסול הגרמני על מנת להאריך את דרכו וזה נלקח ממנו.
 11 פסקי הדין אשר קבעו כי שלילת חירות ע"י איטליה אינה מזכה בפיצויים ע"י גרמניה,
 12 עוסקים לדברי המומחה בפעולות כליאה ומעצר שנקטו ע"י השלטון האיטלקי, ואם
 13 אלו לא הוכרו כמזכות בפיצוי לפי החוק הגרמני, קל וחומר שאין להכיר גם בגירוש
 14 שאף לא לווה במעצר או כליאה.
 15
 16 פס"ד פרנקפורט קבע כי כל האמצעים האלימים שנקטה איטליה נגד היהודים נעשו
 17 תחת השפעה גרמנית. עו"ד אסן מדגיש בחוות דעתו כי על אף המסקנות הרחבות של
 18 ביהמ"ש בדבר ההשפעה הגרמנית על פעולותיה של איטליה נגד היהודים, הערעור
 19 התקבל רק ביחס לשהיית התובע במחנה פרמונטי שהוגדר כמחנה ריכוז ולא בגין יתר
 20 האירועים של שלילת חופש: כליאת התובע בכלא מילאנו, בכלא פירנצה ועבודות
 21 הכפייה שביצע גם לאחר הכיבוש הגרמני. המומחה סבור כי המסקנה המשפטית
 22 המתחייבת מכך היא שפסה"ד, על אף אמרתו הכללנית, מתייחס לכליאה במחנה
 23 פרמונטי בלבד ולא קבע פוזיטיבית כי כל מקרה של שלילת חירות באיטליה נופל
 24 בגדרו של סעיף (1)43 לחוק הגרמני (ראה סעיפים 45-47 לחוה"ד).
 25
 26 10. גרסת העוררת פרנקו ועיקרי טיעוניה בערר
 27
 28 נולדה ברודוס בשנת 1931. בספטמבר 1943 כבשו הגרמנים את רודוס לאחר שאיטליה
 29 עברה לצד בעלות הברית. לאחר הכיבוש, בני משפחת העוררת יחד עם רבים אחרים
 30 נשלחו לאושוויץ.
 31 בעת כניסת איטליה למלחמה ב- 1940 חיו ברודוס 2,200 יהודים ואליהם הצטרפו 500
 32 נוספים – ניצולי אניית מעפילים שטבעה בסמוך לאי. כ- 800 יהודים ברחו מרודוס
 33 לפני הכיבוש הגרמני.
 34 ב- 1941 בעת שהגרמנים כבשו את יוון וכרתים והציבו יחידות צבא ברודוס, החליטו
 35 הורי העוררת לשלוח את בתם בת העשר לפנימייה קתולית או מנזר שם חיה
 36 כנוצרית. העוררת מספרת כי אביה אשר הביא אותה לפנימייה, לא הסביר לה מניעיו,
 37 אך ניתן לשער כי עשה זאת מפחד העתיד לקרות ליהודי רודוס ע"י הגרמנים.

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ו"ע 12-08-8430 פרנקו נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 12-10-56968 מלכה זן נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 12-12-7825 חיה ויקטוריה הנדלר נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 12-05-44089 שבתאי זהבי נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר

1 בספטמבר 1942 הצליחו הורי העוררת לשלוח אותה לא"י באמצעות עליית הנוער.
 2 ההורים עצמם ויתר ילדיהם לא הצליחו להינצל. העוררת טוענת לנרדפות המזכה
 3 אותה בתגמולים לפי חוק הרדיפות מכוח הלכת הפחד וחיי סתר.
 4 ב"כ העוררת מדגיש בסיכומיו עובדות היסטוריות נוספות התומכות לגישתו בעמדת
 5 העוררת: חוקי הגזע שהטילה איטליה בת בריתה של גרמניה הנאצית על יהודי רודוס
 6 אשר הגבילו והקשו על חייהם וכן שליחת אלפי יהודים מסלוניקי לאחר כיבוש יוון ב-
 7 1942 לעבודות כפייה, עובדה, שלדעתו הגיעה ככל הנראה לידיעת יהודי רודוס
 8 והגבירה חששם מפני הצפוי להם מידי הגרמנים.
 9

10

11

12

13

14

15

16

17

דין

15 האם הדין הגרמני היה מכיר בעוררים שגורשו מרודוס כנרדפים ועל כן יש להכיר
 16 בזכאותם לתגמולים לפי חוק הרדיפות

17

18 11. השאלה הראשונה שיש להשיב עליה היא האם יש לקבל כהלכה מחייבת את הניתוח
 19 והמסקנות במישור ההיסטורי-משפטי של בית המשפט הגרמני בפס"ד פרנקפורט, לפיו
 20 כל האמצעים האלימים שנקטה איטליה נגד היהודים היו תחת השפעה גרמנית.
 21 לאחר שבחנו טענות הצדדים בנקודה זו, אנו דוחים את טענת העוררות ומקבלים
 22 דבריו של עו"ד אסן, המומחה לדין הגרמני לפיה מדובר בפס"ד חריג וההלכה בגרמניה
 23 היא שאירועים אלימים כלפי יהודים שנעשו ע"י איטליה, לא הוכרו כמזכים בפיצויים
 24 מן הטעם שהשלטון האיטלקי פעל מטעם עצמו ולא בהשראה/הנעה של גרמניה.
 25 וכדברי ביהמ"ש העליון בישראל, ר"ע 217/83 הרשות המוסמכת נ' חוה שוהם (להלן
 26 פס"ד שוהם): בית משפט בישראל יקבל בדרך כלל את הפרשנות של השופטים
 27 הגרמניים לחוק הגרמני, ובמיוחד בפסקי דין של בית המשפט העליון הפדראלי, אך
 28 זאת בתנאי שהפרשנות בסוגיה הנדונה משתקפת מרוב פסקי הדין – עקרון התקדים
 29 המחייב אינו נוהג בגרמניה. אנו מקבלים דברי המומחה כי פס"ד פרנקפורט הינו חריג
 30 שאינו משקף את ההלכה הנוהגת בגרמניה ודוחים טענת העוררים שיש לו תוקף
 31 מחייב.
 32

33

33 12. העוררות שגורשו העלו בעררן טענה נוספת לגבי תחולת סעיף 43(1) לחוק הגרמני על
 34 נסיבותיהן: הכרה בגירוש מרודוס כמקנה עילת נרדפות מכוח הלכת גרנות – דנ"א
 35 11196/03 יוסף גרנות ואח' נ' הרשות המוסמכת. באת כוח העוררות לא עמדה
 36 בסיכומיה על טענה זו ועל כן נשיב עליה בקצרה בציטוט מפס"ד גרנות עצמו השולל
 37 מכל וכל את הטענה: "לא כל גירוש באשר הוא מהווה שלילת חירות המזכה

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ו"ע 8430-08-12 פרנקו נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 56968-10-12 מלכה זן נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 7825-12-12 חיה ויקטוריה הנדלר נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 44089-05-12 שבתאי זהבי נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר

- 1 בתגמולים" ובהמשך: "השאלה אם גירוש שקול – או לא שקול – כנגד 'תנאים
 2 הדומים למעצר' או 'שלילת חירות', אין היא תלויה בקיומו של ליווי חמוש דווקא,
 3 אלא במכלול נסיבות הגירוש...אם נמצא כי מכלול הנסיבות מצביע על מגבלות
 4 משמעותיות וחריפות שהושמו על חופש התנועה של המגורשים, נקבע כי חירותם
 5 נשללה או כי חיו בתנאים הדומים למעצר. ואילו אם נמצא כי חרף הגירוש לא הוטלו
 6 מיגבלות משמעותיות על חופש התנועה – לא נזכה את התובעים בתגמולים." (סעיף
 7 39 לפסה"ד).
 8
 9 13. העוררים טוענים כי סבלם עקב הגירוש אינו נופל מהתלאות שהיו מנת חלקם של
 10 העוררים בפרשת גרנות. מבלי להמעיט במשמעות האכזרית של גירוש; הסבל, החרדה
 11 והפגיעה האנושה במי שנאלץ לעזוב את ביתו ואת הארץ בה חי ולצאת אל הבלתי
 12 נודע, ובפרט אם המגורש היה יהודי שבאותן השנים מרבית המדינות לא היו מוכנות
 13 לתת לו מקלט, לא ניתן להחיל עליהם את הלכת גרנות משום שלא הוטלו עליהם
 14 מגבלות על חופש התנועה ולא כל שכן "משמעותיות וחריפות" כלשון השופט חשין.
 15 ניתן אולי לראות את הגירוש מרודוס כהגבלת חירות של המגורשים בכך שנשללה
 16 מהם האפשרות לחיות ברודוס, אך, כידוע, על פי הדין הגרמני, סעיף 47 לחוק
 17 הפיצויים הגרמני, הזכות לפיצויים בשל "הגבלת חירות" קיימת רק בגבולות הרייך
 18 השלישי.
 19
 20 14. מלבד הקביעות ההיסטוריות שבפס"ד פרנקפורט עליהן עמדנו לעיל, לא הונח בפנינו
 21 חומר משפטי או היסטורי התומך בטענת העוררים כי צווי הגירוש מרודוס שהוצאו
 22 בשנת 1939 נגד משפחותיהם ע"י איטליה הריבונית, ניתנו עקב השפעת הממשלה
 23 הנאציונל-סוציאליסטית הגרמנית על איטליה, ואיננו רואים מקום לסטות מפסקי
 24 הדין של וועדת העררים שאישרו החלטות המשיבה שלא להכיר בתביעותיהם של
 25 מגורשי רודוס.
 26 אין בכוננתנו לנתח את הסיבות לאנטישמיות האיטלקית ונסתפק בדברים שנאמרו
 27 בפסקי הדין הקודמים, כי איטליה פעלה מכוח אידיאולוגיה פאשיסטית ואינטרסים
 28 עצמאיים ולא בשל השפעה גרמנית.
 29
 30 15. לאור האמור לעיל המסקנה היא שלא הוכחה שלילת חירות של העוררים על פי אף
 31 אחת מהחלופות המנויות בסעיף 43(1) לחוק הפיצויים הגרמני ובכלל זה החלופות
 32 שנדונו בפס"ד גרנות, ועל כן לא נוכל לראותם כזכאים לתגמולים לפי החוק הישראלי.
 33
 34 העוררים שגורשו: מלכה, חיה וזהבי, אינם זכאים להכרה גם מכוח הלכת הפחד
 35 מהנימוקים שנבהיר בהמשך.
 36
 37 תחולת הלכת הפחד על העוררים
 38

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ו"ע 8430-08-12 פרנקו נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 56968-10-12 מלכה זן נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 7825-12-12 חיה ויקטוריה הנדלר נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 44089-05-12 שבתאי זהבי נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר

16. טענת המשיבה ארבעת העוררים אינם עונים על הגדרת "נרדף" לפי החוק הגרמני גם בעילה זו ולפיכך אינם עונים על הגדרת "נכה" לפי חוק הרדיפות. המשיבה גורסת כי לפי הפסיקה הגרמנית "עד ספטמבר 1943 איטליה פעלה כמדינה ריבונית לכל דבר ועניין, הן בשטחה והן בשטחים הכבושים על ידה", ועל כן הבריחה מרודוס לפני הכיבוש הגרמני אינה מזכה בהכרה בנרדפות (סעיף 3 לסיכומי המשיבה מיום 1.5.13). המשיבה בסיכומיה מפנה לפס"ד קודם של הוועדה, פסו שרה נ' הרשות המוסמכת ולהחלטה בעניין עמליה שער נ' הרשות המוסמכת – ראו לעיל. בפס"ד פסו דחתה הוועדה טענת העוררים כי ברחו מרודוס מחשש מפני כיבוש גרמני באומרה: "ידוע כי יהודי רודוס עזבו את האי בשל השלטון האיטלקי הפשיסטי ולאור צווים שהוצאו על ידי שלטון זה כשלטון ריבוני, שהורו ליהודים לעזוב את רודוס תוך פרק זמן קצוב...סביר יותר להניח שהמעבר היה בשל השלטון הפשיסטי האיטלקי ולא מפחד הגרמנים".
- המשיבה תומכת גישתה בהפניה למקורות היסטוריים: פנקס קהילות יוון עמ' 31-34 ו-403-402 וכן "שואת יהודי יוון 1944-1941" עמ' 133-119, שניהם בהוצאת יד ושם. האמור באסמכתאות אלה מתייחס ליחס ההוגן של איטליה כלפי היהודים; לחוסר מגע ישיר בין יחידות הצבא הגרמני שהוצבו ברודוס לבין היהודים ולניתוק ואי מודעות של יהודי רודוס מהמתרחש בעולם ולגורל אחיהם ביוון לאחר כיבושה.
17. יסודותיה של הלכת הפחד ויישומה על ניצולים ששהו בזמן הרלוונטי מחוץ לגבולות הרייך השלישי, נדונו רבות ובהרחבה בפסיקה הישראלית. טענת המשיבה והמומחה לדין הגרמני מטעמה, לפיה על פי הפסיקה הגרמנית יש לקבוע כי יהודים שעזבו את רודוס בשנים שלפני כיבוש האי עשו כן מחשש מפני השלטון האיטלקי ועל כן אינם נחשבים כנרדפים על פי חוק הפיצויים הגרמני, אינה עולה בקנה אחד עם פסיקת בית המשפט העליון בישראל. פסק הדין המכונן בסוגיה זו הוא פס"ד שוהם; לאחר ניתוח הפסיקה הגרמנית מסכם ביהמ"ש את עמדת בתי המשפט הגרמניים לגבי זכאותם של נרדפים שהיגרו ממדינות עצמאיות בשל חשש ממעשי אלימות נאציונל-סוציאליסטיים צפויים: ביהמ"ש הגרמני "מסתפק בקביעה, שחששותיו של הנרדף היו מעוגנים בעובדות אובייקטיביות שהיו בידיעתו, ושעל סמך שיקול נבון יכול היה התובע להגיע אל המסקנה, שהשתלטות הכוחות הגרמניים על האזור, וכתוצאה מכך סכנה לחייו, אכן היו צפויים." (סעיף 9 לפסה"ד). ולגופו של דבר נקבע כי "...החלת הכלל שנוק לבריאות הנובע מבריחה המתבצעת בשל פחדו המוצדק של הקורבן ממעשי אלימות מצד הכוחות הנאציים, מקנה לקורבן אותה זכות, המוענקת לו בשל נזק הנגרם על ידי הפעלת אלימות ממשית." (סעיף 11 לפסה"ד).
18. איננו מקבלים, אפוא, טענתה הגורפת של המשיבה לאי תחולת הלכת הפחד על יהודי רודוס עד לכיבוש הגרמני בספטמבר 1943. כפי שנקבע בפסיקה הישראלית, יש לבחון לצורך יישום הלכת הפחד, נסיבותיהם האישיות של הניצולים תוך מתן משקל ליסוד

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ו"ע 8430-08-12 פרנקו נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 56968-10-12 מלכה זן נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 7825-12-12 חיה ויקטוריה הנדלר נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 44089-05-12 שבתאי זהבי נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר

- 1 הסובייקטיבי – "שיקול נבון" כפי שנאמר בשוהם – המשולב עם "תשתית"
 2 אובייקטיבית שיש בה כדי לבסס את סבירותו של החשש" רע"א 2150/08 יונגרייז נ'
 3 הרשות המוסמכת (להלן פס"ד יונגרייז).
 4
 5 19. לאחר שבחנו גרסאותיהם של כל העוררים, אנו סבורים כי לא ניתן להחיל את הלכת
 6 הפחד על העוררים אשר עזבו את רודוס, ללא קשר לצווי הגירוש, עוד בשנת 1939. גם
 7 בהנחה שצווי הגירוש הוצאו לאחר פרוץ המלחמה בספטמבר 1939, לא היתה
 8 למלחמה השפעה על יהודי רודוס. באותה עת איטליה טרם הצטרפה כצד לוחם
 9 לגרמניה ולא היה כל בסיס מוצדק לחשש של יהודי רודוס מפני גרמניה הנאצית.
 10 פסקי הדין הקודמים של וועדת העררים שאזכרו לעיל, עוסקים גם בתובעים אשר
 11 יצאו מרודוס עוד בשנת 1939.
 12
 13 לא כך לגבי העוררת פרנקו אשר עזבה את האי ב- 1942 בעיצומה של מלחמת העולם,
 14 בעת שאיטליה מעורבת במלחמה בכמה זירות בצד בת בריתה גרמניה הנאצית
 15 ובעיצומה של השמדת היהודים באירופה ע"י גרמניה. כמו כן יש לזכור את כיבוש יוון
 16 ב- 1941 ע"י הגרמנים. במצב דברים זה, ההיגיון מחייב שאווירת המלחמה ושמועות
 17 של השמדת היהודים באירופה וקורות יהודי יוון הסמוכה לרודוס, הגיעו גם הגיעו
 18 לידיעת יהודי רודוס. מטבע הדברים העוררת אינה יכולה להעיד על שיקולי הוריה
 19 לשלוח אותה לא", אך גרסתה כי עשו כן מחשש מפני הצורך הגרמני, בהחלט
 20 מתקבלת על הדעת. תמיכה מסויימת לדבריה על חשש הוריה מפני העומד לקרות,
 21 ניתן למצוא בעובדה ששנה קודם לעזיבתה את רודוס נשלחה לפנימייה נוצרית.
 22
 23 20. גב' פרנקו טוענת לזכאות לתגמולים גם בגין העילה של חיי סתר במנזר או בפנימייה.
 24 טענה זו יש לדחות. חיים בזהות דתית שאולה אינם בגדר חיי סתר אשר הוכחתם
 25 טענה הוכחה של שלילת חירות – תנאי מאסר או מעצר ואין בפנינו הוכחה כי חיייה
 26 של העוררת במסגרת בה נמצאה הוגבלו עד כדי כך. וועדת העררים קבעה בפס"ד מלי
 27 פרידמן שורה של מדדים שבהתקיימותם מהווים "חיי סתר" – ע"ש 458/99 פרידמן נ'
 28 הרשות המוסמכת וכן ראו ע"א 1443/97 הרשות המוסמכת נ' יהודית פסלר.
 29
 30 21. סוף דבר, אנו דוחים את העררים למעט עררה של פרנקו בו"ע 8430-08-12 המתקבל
 31 חלקית לגבי הלכת הפחד ונדחה לגבי העילה של חיי סתר.
 32
 33
 34
 35
 36
 37

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ו"ע 8430-08-12 פרנקו נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 56968-10-12 מלכה זן נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 7825-12-12 חיה ויקטוריה הנדלר נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
 ו"ע 44089-05-12 שבתאי זהבי נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר

1 מזכירות הוועדה תשלח את פסק הדין לצדדים ולבאי כוחם.
 2 זכות ערעור לבית המשפט המחוזי תוך 30 יום מיום קבלת פסק הדין בשאלה משפטית
 3 בלבד.
 4
 5

Handwritten signature

6

Large handwritten signature

7
8

Handwritten signature

Handwritten signature

9
10
11
12
13
14
15

ניתן היום, י' חשוון תשע"ד, 14 אוקטובר 2013, בהעדר הצדדים.

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ו"ע 8430-08-12 פרנקו נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
ו"ע 56968-10-12 מלכה זן נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
ו"ע 7825-12-12 חיה ויקטוריה הנדלר נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר
ו"ע 44089-05-12 שבתאי זהבי נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה משרד האוצר

רחל גרינברג, שופטת

1
2
3
4
5
6
7